

Jan van der Kooi - meestertekenaar én bioloog*

Jelle Reumer [paleontoloog en publicist; jellereumer@jellereumer.nl]

Wat een eer en een genoegen om hier te mogen staan, op deze voor mij beetje heilige grond, om de tentoonstelling van het werk van Jan van der Kooi in te leiden. Het werk van Jan van der Kooi, dat zijn dus twee onderwerpen: het werk en de kunstenaar. Ik ben maar een gewone bioloog, en weliswaar liefhebber van kunst, maar geen kunstkenner of kunstpaus of, erger nog, kunstexegeet. Daarvan heeft dit land er al teveel. Terwijl ik bioloog maar geen kunstkenner ben, is Jan van der Kooi kunstenaar én bioloog, een wetenschapper zelfs – ik zal dat zo uitleggen.

Maar eerst de kunst: het werk, de schilderijen en tekeningen waarvan een kleine selectie van 18 werken in de Van Roonzaal te zien is. Jan van der Kooi staat opgenomen in de rij van kunstenaars van het zogenoemde Noordelijk realisme. Dit zijn enkele tientallen kunstenaars, veelal alumni van de Groningse academie Minerva, die wat men noemt 'realistisch' werk maken. In sommige gevallen ligt die term voor de hand, vooral bij die schilders wier werk je nauwelijks van dat van de fotograaf kunt onderscheiden, zoals Jopie Huisman en Henk Helmantel.

▲ Gorilla's. (Jan van der Kooi)

Krijtkrabbels

Bij Jan is dat helemaal anders. Wie uit de verte naar een tekening van Jan kijkt, ziet een olifant, een tijger, Bokito, of een landschap in Nederland of ver

▲ De tentoonstelling bevat behalve 18 dierentekeningen ook schetsboeken en studiemateriaal uit de collectie van Jan van der Kooi. (Jaap van Leeuwen)

daarbuiten: Venetië, Jericho. Maar wie inzoomt op de afbeelding, simpelweg door er met de neus bovenop te gaan staan kijken, ontwaart een wirwar aan kriebels en krabbels, vlekkerige vegen inkt of krijt. Doe dan weer een paar stappen terug en er ontstaat een beeld dat aan realisme niets te verbergen heeft. Daarin zit het vakmanschap van Jan van der Kooi. Een stel ogenschijnlijk willekeurig op het papier terechtgekomen krijtkrabbels en uitgeveegde vlekken worden de arm van Bokito. Een stel lijnen en vlekjes wordt een polderlandschap. Het is geen foto, het is zeker ook geen nageschilderde foto, het is een impressie die de tweedimensionaliteit van het papier ontstijgt. Terwijl de fotografisch realisten met groot vakmanschap een tweedimensionaal beeld creëren, maakt Jan met heel zijn ziel en zaligheid een beeld dat de derde en zelfs de vierde dimensie omvat, de beelden komen net niet letterlijk van het papier af; zijn dieren hebben bovendien een ziel. De landschappen ook trouwens, voor zover je een landschap een ziel kunt toedichten. Het is bezielde kunst. En hoewel Jan eerder deze week (de week

voor de opening) in Kunststof Radio nog vertelde dat hij nog altijd naarstig zoekt naar de psychologische kenmerken van zijn dieren, naar wat hij noemde hun 'Triebkraft', vermoed ik dat hij allang en als geen ander de ziel in de dieren heeft gevonden.

Permanente zoektocht

Jan is nooit tevreden, en aannemende dat die positie niet voorkomt uit geposeerde bescheidenheid, is die ontevredenheid ontstellend onterecht. Maar het is wel de juiste houding van de wetenschapper, die, zijn resultaten eenmaal gepubliceerd hebbend, zich altijd dient af te vragen of hij eigenlijk wel gelijk heeft, of er niet wellicht uitzonderingen zijn op de door hem geformuleerde wetmatigheid, of het resultaat niet ook langs andere wegen te verklaren zou zijn. Wat bij de wetenschapper een permanente drang tot falsificatie van zijn onderzoeksresultaten is, is bij Jan een permanente zoektocht naar een nog beter getroffen oogopslag van zijn gorilla. Waar de wetenschapper hoopt steeds dichterbij de waarheid te komen,

* Uitgesproken bij de opening van de tentoonstelling Jan van der Kooi – Meestertekenaar op 3 december 2016

probeert Jan meer en meer in de buurt te komen van de werkelijkheid. Daarmee toont hij aan dat de grens tussen kunst en wetenschap, tussen *Arts and Sciences*, een kunstmatige is, omdat beide werke terreinen streven naar hetzelfde: een immer betere benadering van waarheid en werkelijkheid. Jan is, wanneer hij zijn dieren tekent en schildert, een bioloog, een scherp observerende gedragsbioloog, maar met een penseel in plaats van een scoretabel. De wetenschapper dringt met iedere nieuwe vraagstelling verder door in zijn zoektocht naar hoe de wereld in elkaar steekt, een kunstenaar van Jan's kaliber brengt met iedere schets zijn object dicht bij de waarnemer. Jan is een onderzoeker, een bioloog die tekent.

Niet in formules te vatten

Vergun mij nog een persoonlijke ontboezeming. Af en toe ontmoet je iemand waartegen je een bijna fysiek waarneembare aversie voelt. Veel zeldzamer loop je iemand tegen het lijf waarbij zich het omgekeerde voordoet. Voor mij is Jan zo iemand. Hij mailde mij een aantal jaren geleden naar aanleiding van mijn boek *De vis die aan land kroop*, stelde een paar geïnteresseerde vragen, we raakten via de e-mail aan de praat.

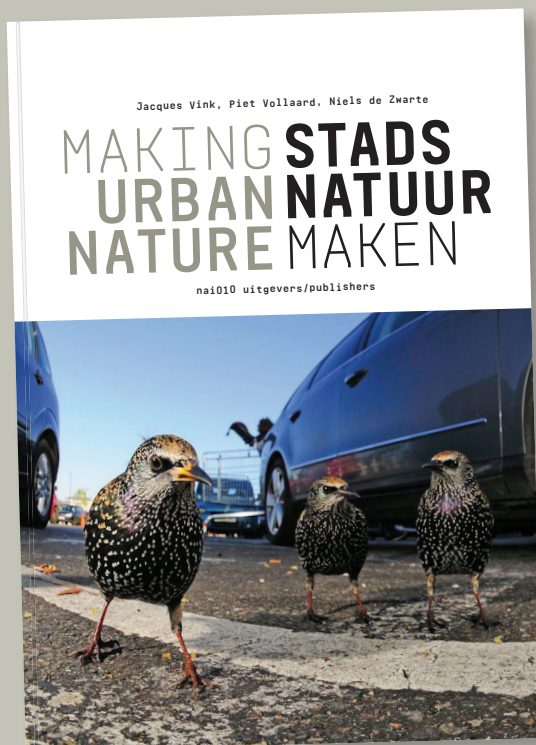

▲ Jan van der Kooi en zijn gorilla's. (Kees Moeliker)

Toen ik op een gegeven moment de verre weg naar het Friese platteland had genomen, belden mijn vrouw en ik wat schuchter aan bij iemand die we nooit eerder *in vivo* hadden ontmoet en stapten we vervolgens binnen in het huis en het atelier van een goede vriend en zijn vrouw. Zo kunnen die dingen gaan. Een klik. En dat is dan weer een observatie die de wetenschapper *niet* in formules kan vatten en de kunstenaar *niet* in verf

kan zetten. Zo blijven we achter met de verwondering, die de basis is van alles waar wij ons als onderzoekers mee bezig houden. Onze *Triebkraft*. ◀

De tentoonstelling Jan van der Kooi – Meestertekenaar is nog t/m 19 maart 2017 te zien in de Van Roonzaal in Het Natuurhistorisch.

Binnenkort in de winkel:

Stadsnatuur Maken

'Veel dier- en plantensoorten leven in de stad of zijn hier zelfs van afhankelijk. De natuur is een integraal onderdeel van het stedelijke organisme en als zodanig van belang voor de leefbaarheid van de stad.' Dat vinden de architecten Piet Vollaard en Jacques Vink en stadsecoloog Niels de Zwarte. In het voorjaar van 2017 verschijnt hun boek 'Stadsnatuur Maken / Making Urban Nature' bij nai010 uitgevers.

De schrijvers roepen hierin op tot het integreren van natuur in het ontwerp van gebouwen en stedelijke buitenruimten, oftewel: 'natuurinclusief' ontwerpen. Dit boek is een inspiratie- en voorbeeldboek voor architecten, ontwerpers, planners, ecologen en stadsbewoners die geïnteresseerd zijn in, en willen werken met, natuur in de Noordwest-Europese stad. Natuurinclusief ontwerpen is een pionierspraktijk, en pas recent een onderdeel van de stadsplanning geworden. Daardoor zijn er relatief weinig ervaringen en goede voorbeelden voorhanden.

Dit boek moet daar verandering in brengen. Het geeft inspirerende en praktische voorbeelden en ontwerphandreikingen uit verschillende steden en uiteenlopende projecten.